

**ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ МУТАХАССИСИ КАСБ МАҲОРАТИНИНГ
РИВОЖЛАНИШИ.**

10.53885/i5231-5215-0111-s

Б.Б.Маъмуров,

п.ф.д., профессор. Бухоро давлат университети. Бухоро, Ўзбекистон.

Кулмуратов Минайдар Махмудбек ўғли

**Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институти магистранти, Нукус,
Қарақалпоғистон.**

Аннотация

Ушбу тезисда жисмоний тарбия мутахассиси касб маҳоратининг ривожланиши тўғрисида фикр мулоҳазалар юртилади.

Калит сўзлар: Жисмоний тарбия, профессионал ходим, касб маҳорати, репродуктивлик, мослашиш, локал модели.

Жисмоний тарбия ва спорт соҳасидаги профессионал ходим – етакчилик қилиш, кадрлари билан бўладиган муносабатларнинг оптимал вариантларини танлаб олиш қобилияти, зиддиятларни ҳал этиш, бирон-бир вазиятларда ён босишга хотиржам муносабатда бўлишдаги ўз-ўзидан ўсиб боровчи шахсий катталиқдир.

Профессионалнинг ҳар бир вазифасида индивидуал-шахсий фаолият услуби кузатилади ва агар мутахассиснинг ишбилармонлик сифатларини касбга хос муҳим сифатларининг биринчи гуруҳига шартли равишда киритиш мумкин бўлса, унда иккинчи гуруҳига (аниқроғи иккинчи ярмига) индивидуал-шахсий сифатлар кирилади.

Жисмоний тарбия ва спорт мутахассислари касб маҳорати ривожланишида қўйилган талаблар:

Биринчи даражада – репродуктивлик (минимал) машқлар мисолида уларини тизимда ёки комбинацияларда бажарилиш қобилияти, назарий ва амалий тайёргарликка боғлиқ бўлмаган ҳолда ўзининг билимини етказа билиш қобилиятини кўрсата билиш.

Иккинчи даражада – мослашиш (паст). Мураббий ўз билган-ларини нафақат тарбияланувчиларининг индивидуал жиҳатлари малакасига ва уни тушунчасига мос олиб боради.

Учинчи даражада – локал модели (ўрта), ўз билимини нафақат етказа билиши, ёш спортчиларнинг жиҳатларига мослаштириш қобилияти, балки конструкторлаш (моделлаш) билимлар тизимига ва алоҳида турларда жисмоний тайёргарлиги, билим ва кўникмалар жисмоний техникавий, тактикавий йўналишда олиб боради.

Тўртинчи даражада – тизимда моделлашган билимлар (баланд). Мураббий ёш спортчиларнинг фаолиятини тизимда моделлашни билиши, негаки улар танлаган спорт туридан олган билим ва кўникмаларини билимлар тизимига мослаштиради.

Бешинчи даражада – тизимли моделлашган фаолият ва хулқи (ўта баланд). Мураббий шундай спорт тайёргарлик тизимини моделлаштиришни биладики, спортчини шахс сифатида шаклан-тиради, нафақат жисмоний, балки руҳий ва ақлий жиҳатини эъти-борга олади. Бу руҳий тетикликни ва инсонийликни юқори даражада, юқори спорт натижаларга эришишга олиб келади.

Яқуний натижага йўналтирилган кўрсатманинг фаолиятли таҳлили кўрсатманинг фаолият мотивларини барқарорлаштириш механизми сифатида иарархик табиати тўғрисидаги фаразнинг пайдо бўлишига олиб келади. Фаолиятнинг камида учта тузилмавий даражаси ажратилган: маъноли, мақсадли ва муолажавий. Кўрсатманинг ажратиш кўрсатилган фаолиятининг тузилмавий элементларига барқарорлаштирувчи механизми, шубҳасиз, ижобий ҳодисадир. Бироқ фаолиятли ёндашувда, биринчи навбатда, шу тузилмавий элементларининг динамикавийлигига таяниш зарур.

Раҳбарнинг ижтимоий муҳитнинг замонавий тасаввурлари ва эҳтиёжларига жавоб берадиган асосий бошқарув вазифалари қуйидагилардан иборат:

1. Лойиҳалаш – башоратлаш – жамият эҳтиёжларига жавоб берадиган, тараққий этган бозор йўналишида ривожланаётган бошқариладиган тизимнинг ривожланиш динамикаси асосий йўналишларни аниқлаш.

2. Мотивацион – маърифий – бошқарув объектларининг сама-рали фаолиятини, рағбатлантириш, уларнинг билиш фаоллигини касбий соҳадаги янги билимларни олишга бўлган интилишини ошириш.

3. Ташкилий – мақсадли фаолият, у бошқарув вазифаларининг ҳал этилишини таъминлайди.

Hozirgi taraqqiyot bosqichida jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini tashkil qilishning istiqbollari: muammo va yechimlar. Xalqaro miqyosidagi ilmiy amaliy-anjuman. 2022 yil 28-29 aprel

4. Коммуникатив – ахборотли – коммуникацион алоқаларни тузилма ҳолига келтириш ва сақлаш, зарур ахборотни қайта ўзгартириш ҳамда кадрларга йўналтириш.

Бошқарув соҳаси ходимининг касбга хос муҳим шахсий сифатлари орасида рефлексия қобилияти, муаммоли фикрлаш, қабул қилинадиган қарорларнинг яқин орада ва келажакдаги оқибатларини кўра билиш, уларни тезкор равишда тузатиш қобилияти катта аҳамиятга эга.

Раҳбарнинг индивидуал-шахсий сифатлари иш юзасидан бўла-диган мулоқот хусусиятларида, кадрларнинг танқидида (мақтовли танқид, умидли танқид, хавотирланишли танқид, лавозимга номуносиблик тўғрисидаги огоҳлантиришли танқид) намоеън бўлади. Овоза қилишли танқид, худди бошқаришдаги ёрқин ифодаланган авторитаризм (яккаҳоқимлик) сингари, тан олинмайди. Аксинча, кадрларнинг жамоавий ижодиётига таяниш, уларнинг бошқарув муаммоларини ҳал қилишда қатнашиши, қўл остидагилар билан очиқ мулоқотда бўлиш, уларнинг хизмат зинапасидан кўтарилишларига ғамхўрлик қилиш замонавий профессионал бошқарувчи услубининг энг афзал хусусиятларидир. Моделнинг мазмуний таркиби аҳо-ротли-таҳлилий, ташкилий – ижронини меъёрий-буйруқли, касбий-интегротив блокларини ўз ичига олади. Шакллантирувчи тажриба олиб бориш шароитларида биз томонимиздан ишлаб чиқилган олий ўқув юртидан кейинги курсларнинг (МОФ, МОИ, малака ошириш курслари) ўқув режаси ва мавзулар бўйича маърузалари, семинар ва амалий машғулотлари орқали касбий фаолиятнинг бу алоқаларини ўзлаштириш кўзда тутилган эди.

Касб маҳоратини ривожлантириш моделининг рағбатлантирувчи мотивацион таркиби томонидан тингловчиларнинг билиш фаолли-гини ривожлантириш, касбий малакаларини эгаллашда муваффа-қиятли уринишларни ривожлантириш назарда тутилган эди. Муола-жавий-фаолиятли блокда таълим соҳасидаги касбий билимдонлик даражасини мунтазам ошириб бориш, жисмоний тарбия ва спорт соҳасида инновацион фаолият усуллари ҳамда шаклларини ўзлаштириш кўзда тутилган эди. Тажрибанинг якуний босқичида жисмоний тарбия ва спорт соҳасидаги профессионал мутахассис учун мажбурий саналган билим ҳамда кўникмалар анкета сўрови ва тестлаш натижаларининг эксперт баҳолари асосида баҳоланди.

Шу нарса эътиборни тортадики, тажрибанинг якуний босқичида касбий билимлар даражасини ошириш бўйича педагогик шарт-шароитлар комплекси амалга оширилганлигига қарамасдан, кўшимча касбий тайёргарликка муҳтож бўлмаганлар сони 1,2% гача тушиб кетди, албатта муҳтож бўлганлар сони эса 46,2% гача камайди. Такрорий анкета сўрови натижаларидан олиннадиган хулоса бир: касбий билим даражасини ошириш янги билимларга бўлган эҳтиёжни олиб ташламайди, балки уни рағбатлантиради (ўзининг касбий маҳоратини ошириш истаги бўлмаган мутахассисларнинг деярли йўқлиги).

Касбий билимлар ва амалий кўникмаларни оширишга албатта муҳтож бўлган мутахассислар сонининг камайиши ўта шахсий даъвогарликдаги фарқлардан далолат беради..

Адабиётлар рўйхати

1. Апанасенко Л.И. Для повышения творческой активности будущих учителей // Вестник высшей школы. - 1985.-№4.-С.34-35.

2. Ачилов А.М., Акрамов.Ж.А. Қишлоқ жойларида болалар спортини ривожлантириш тизимини шакллантириш. // Фан спорга.-Т.,2007.-№3-б 3-7 бет.

3. Бальсевич В.К. Интеллектуальный вектор физической культуры человека // Теор. и практ. физ. культ. -1991. - №7. - С.37-41.

4. Безугла Л.И. Формирование духовных и моральных качеств будущих учителей // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. - Харьков: ХДАДМ. - 2005. - №10. - С 3-6.

5. Белкин А.С. Ситуация успеха: как ее создать, - М.: Просвещение, 1991.-176с.